

NOV PRILOG POZNAVANJU EDILA U ANTIČKOJ PULI

U toku praćenja radova na polaganju telefonskog voda u ulici Ivana Gorana Kovačića (ex via Pietro Kandler) u Puli, otkrivena je, 14. siječnja 1976. godine monolitna kamena baza s četvrtastim udubljenjem u sredini¹. Ova baza nađena je na dubini 0,82 m ispod današnjeg nivoa ulice. Na udaljenosti oko 2,00 m od pronađene baze, otkriveni su poprečni zidovi slagani od pravilnih pritesanih lomljenaca povezanih žbukom. U nastojanju da se odredi smjer zidova, proširen je iskop za jedan metar u širinu i 3,00 m u dužinu. U tom proširenju uočen je monolitan profilirani kameni blok spojen malterom uz nađene poprečne zidove. Nakon definitivnog iskopa ovog kamenog bloka, utvrđeno je da on predstavlja dobro sačuvan nadgrobni spomenik tipa are osuaruja s četvrtastim otvorom na donjoj strani, koji je služio za ulaganje staklene ili keramičke žare s posmrtnim ostacima pokojnika. Spomenik je visok 1,52 m, širina baze iznosi 0,65 m, širina zabata 0,80 m, a dubina 0,45 m. Otvor u donjoj strani baze za umetanje žare mjeri 22×24×16 cm. Nakon usporedbe dimenzije otvora na spomeniku kao i otvora na otkrivenoj bazi, ustanovljeno je da su oni jednake veličine, te je tako utvrđeno da pripadaju istom spomeniku kao cjelina.

Na prednjoj strani spomenika, uklesan je duži tekst u kojem se spominje ime pokojnika kao i njegove činovničke funkcije — magistrature, koje je stekao za života. Natpis je uklesan u četvorokutan prostor uokviren širokim letvičastim okvirom. Iznad natpisa, u glatkom arhitravu, ispod dvostruko profiliranog zabata uklesana su slova *D M* između kojih je stiliziran list bršljana.

Tekst natpisa ispisan je pravilnom rimskom kapitalom, koja se smanjuje veličinom od 7 cm na 5 cm u redovima prema dolje. Spomenik je oštećen s desne strane, te se slova ne razabiru na početku svakog reda teksta. Tekst se sastoji ukupno od devet uklesanih redova. Ispod četvrtog reda, tekst je naročito oštećen, djeluje kao izlizan ili radiran, te je u potpunosti nečitak.

¹ O otkriću rimske prometnice i are vidi: V. JURKIĆ, *Pula, nalazi rimskih pločnika*, Arheološki pregled 18, Beograd 1976; ista, *Novija istraživanja urbane jezgre antičke Pule* (1975—1976), izdanje Hrvatskog arheološkog društva, sv. 3, Split (u tisku).

Unatoč ovih oštećenja i poteškoća u čitanju, natpis je otkrio veoma značajne podatke, budući da spominje Kvinta Sircija Fidiklesta Apronijana (*Quintus Sirtius Fidiclaestus Apronianus*) sina Lucija, koji je bio upisan u tribus Velina kao i mnogi stanovnici rimske Pule². Sircije je do svoje smrti postigao u *cursus honorum* funkciju edila i dva puta bio je biran za duumvira, od kojih drugi put za duumvir kvinkvenala.

Ime *Sirtius* spominje se, pored spomenutog s novootkrivenom nadgrobnog natpisa, isključivo na još jednom titulusu otkrivenom u Puli 1497. godine³. Ovo su zasada jedina dva natpisa s puljskog rimskog agera (*Ager Polensis*) koja spominju ime *Sirtius*. Zanimljivo je da se na starom kao i na novom natpisu spominje isti prenamen *Quintus* kao i nomen *Sirtius*. Nomen *Sirtius* kao i kognomeni *Callistus* sa starijeg natpisa i *Fidiclaestus* s novog natpisa, ukazuju na orijentalno porijeklo pokojnika.

Oba Sircija vršila su važne magistrature u javnom životu grada Pule tokom I (stariji natpis) i početkom II (nov natpis) stoljeća.

Stariji natpis koji spominje Kvinta Sircija Kalista (*Quintus Sirtius Callistus*) govori da je pokojnik za života bio *sexvir augustalis*, te je očito da je obavljao značajnu ulogu u slavljenju i ritualu Augustovog kulta kojem u čast je u Puli bio podignut hram⁴. Budući da je kognomen *Callistus* orijentalnog porijekla, ova pojava potvrđuje još jednom čistu orijentalnu provenijencu svećenika carskog kulta.

Novootkriveni natpis iz Pule na kojem se imenuje Kvint Sircije Fidiklest Apronijan (*Quintus Sirtius Fidiclaestus Apronianus*) spominje, u čitljivom četvrtom i petom redu nadgrobnog natpisa funkcije koje je on stekao za života. Koju je zadnju funkciju obavljao u trenutku smrti ne može se odrediti, budući da je tekst iza navedenog drugog duumvirata nečitak.

Međutim, za određivanje funkcije ediliteta, tj. magistrature osoba koje su vršile edilsku službu u Puli ili bili njeni časni građani s već ranije obavljenim edilitetom u svojstvu činovnika za uzdržavanje hramova ili kao nadzornici javnih igara i brige o javnim zgradama, ovaj natpis je značajan prilog.

Do danas su poznata samo dva magistrata koja su umrla u Puli, a koji su sa sigurnošću bili edili u ovom gradu:

- a) Publije Elije Oktavije (*Publius Aelius Publi filius Octavius*)⁵, koji je bio *aedil* i *duumvir iure dicundo Polae*,

² B. F. TAMARO, *Inscriptiones Italiae, regio X, vol. X, fasc. I, Pola et Nectium* (dalje: I.I., X/I), Roma 1947, str. VIII (u tribus Velina u Puli upisane su osobe navedene pod slijedećim kat. brojevima: 66, 70, 79, 88, 89, 137, 365, 432, 568, 591).

³ I.I., X/I, 122 — prema Paulu Knibiju (*Paulus Knibbius*), sakupljaču iz XV st., titulus Kvinta Sircija Kalista (*Quintus Sirtius Callistus*) „otkriven je na forumu ispred stare palače (vijećnice)“ — „*in foro ante antiquum palatium*“ — nedaleko novootkrivene are osuarija.

⁴ Vidi o interpretaciji natpisa na zabatu kao i o pretpostavljenom datumu gradnje Augustovog hrama (2.g.pr.n.e.—14.g.n.e.). I.I., X/I, 22. Usp. svu navedenu literaturu.

⁵ I.I., X/I, 78.

b) Mark Aurelije Feliks iz Kremone (*Marcus Aurelius Felix*)⁶ koji se izričito spominje kao *aedilis Polae*. Uz ove funkcije, vršio je dekurijonat u Kremoni kao *decurio Cremonensium, quaestor pecuniae publicae* i *duumvir iure dicundo quinquennalis*.

Pored ova dva veoma značajna nadgrobna spomenika, koja sa sigurnošću pripadaju edilima koji su vršili edilitet u Puli, otkrivena su u samom gradu još tri spomenika od kojih su dva nadgrobna i jedan počasni. Na njima se imenuju:

- a) edil Lucije Menacije Prisko (*Lucius Menacius Luci filius Priccus*)⁷, upisan također u tribus Velina, koji je pored ostalog bio *eques publicus* (vitez) i *praefectus fabrum, duumvir, duumvir quinquennalis, tribunus militum, flamen Augustorum* i *patronus coloniae* (misli se na Pulu). Ovaj spomenik je počasnog karaktera budući da se na njemu spominje provođenje vode u grad Pulu, djelo koje je o svom trošku izvršio ovaj častan građanin rimske Pule.
- b) spomenik koji je dekretom dekurijona — vijećnika podignut Kvintu Seliciju Albinu (*Quintus Selicius Albinus*)⁸, koji je pored ediliteta imao funkciju *praefectus fabrum, tribunus militum, praefectus equitum* i bio je *duumvir quinquennalis* tj. duumvir u vrijeme cenzusa.

Niz navednih nadgrobnih i memorijalnih spomenika svakako treba zaključiti s jednim od najstarijih i najljepših nadgrobnih i ujedno memorijalnih spomenika u Puli na kojem se spominju edili. To je slavoluk Sergijevaca. Na atiku, ispod nekada postavljenih triju brončanih statua za koje postoje i danas utori na vrhu spomenika⁹, upisan je tekst koji spominje Sergijevce i funkcije koje su oni stekli za života. To su:

- a) Lucije Sergije (*Lucius Sergius Cai filius*), *aedilis* i *duumvir*. Vjerojatno je umro mlad, jer je imao samo početne magistrature koje su se u rimskoj državi sticale poslije 28. godine života.
- b) Lucije Sergije Lepid (*Lucius Sergius Luci filius Lepidus*), *aedilis, tribunus militum legionis XXIX*. Ovo je najznačajniji Sergijevac, a prema označenoj legiji transformiranoj nakon bitke kod Akcija datira se i gradnja samog slavoluka.
- c) Gnej Sergije (*Cnaeus Sergius Cai filius*), *aedil* i *duumvir quinquennalis*.

⁶ I.I., X/I, 80 (spomenik nestao).

⁷ I.I., X/I, 70.

⁸ I.I., X/I, 71.

⁹ I.I., X/I, 72. Vidi interpretaciju teksta kao i popis starije literature. Usp. noviji rad: G. TRAVERSARI, *L'arco dei Sergi*, Padova 1971.

O značaju obitelji Sergijevaca za grad Pulu moglo bi se mnogo govoriti, ali u sklopu ovog razmatranja dovoljno je istaći poseban značaj ove obitelji, čiji su članovi u veoma bliskom srodstvu i u veoma kratkom vremenskom razdoblju imali tri pripadnika s identičnim funkcijama.

Rezimirajući podatke s analiziranih spomenika, na kojima se spominju edili u gradu Puli, opaža se da je otkriven malen broj natpisa koji govore o činovničkim službama i njenim nosiocima. Za razdoblje od gotovo šest stotina godina klasičnog rimskog života Pule, sedam spomenika podignutih između I stoljeća pr. n.e. do III stoljeća n.e. veoma je malo. Stoga svaki, makar fragmentaran, prilog koji nadopunjuje ovaj broj spomenika značajan je doprinos obogaćivanju saznanja o magistraturama u rimskoj Puli i tako omogućava potpunije proučavanje društvenog i pravnog statusa žitelja ovoga grada.

Pored toga, zanimljivo je primijetiti da su Sirciji jedini Orientalci, koji su imali funkcije edila u Puli. To je Sircije Fidiklesto s novootkrivene nadgrobne are. Budući da je prvi Sircije (*Sirtius Callistus*) bio svećenik, a drugi (*Sirtius Fidiclaestus*) edil, jedan i drugi bili su vezani posredno ili neposredno za službu carskog kulta. Na temelju ovoga, može se tvrditi da je obitelj Sircija, premda orijentalnog i stranog porijekla, zauzimala značajan položaj u rimskoj Puli kroz dva stoljeća.

Pula.

Vesna Jurkić.

ZUSAMMENFASSUNG

Vesna Jurkić: NEUER BEITRAG ZUR KENNTNIS ÜBER ÄDILEN IM ANTIKEN PULA

Im Jahre 1976 wurde in der Straße Ivan Goran Kovačić (ex Pietro Kandler) in Pula ein Grab-Ara-Ossuarium (Abm. 1,52 x 0,80 x 0,65 m) entdeckt. Auf der vorderen Seite des Denkmals, ist ein längerer Text zu sehen, in dem der Name des Verstorbenen und seine beamtlichen Funktionen, die er im Laufe des Lebens erworben hat, erwähnt werden. Die Aufschrift ist in einem viereckigen mit einem breiten Leistenrahmen umrahmten Raum eingehauen. Oberhalb der Aufschrift, im glatten Architrav, unterhalb des doppeltprofilierten Giebels sind die Buchstaben D. M. eingehauen, zwischen welchen sich ein stilisiertes Efeu—Blatt befindet.

Trotz der Ruinierung hat die Aufschrift bedeutende Angaben entdeckt, da *Quintus Sirtius Fidiclaestus Apronianus* Sohn des *Lucius* erwähnt wird, der auch, wie viele Einwohner des römischen Pula, im *Tribus Velina* eingetragen war. *Siricus* hat bis zum Tode im „*cursus honorum*“ die Ädil—Funktion erreicht und wurde zweimal zum *Duumvir* gewählt.

Der Name *Sirtius* meldet sich nur noch in einem im Jahre 1497 in Pula entdeckten *Titulus (Quintus Sirtius Callistus)*. Beide *Sirtiuse* haben wichtige Magistraturen im öffentlichen Leben der Stadt Pula im Laufe des I. (*Q. Sirtius Callistus*) und Anfang des II. Jh. (*Q. Sirtius Fidiclaestus*) ausgeübt.

Den bekannten Aufschriften in Pula nach haben mit Sicherheit den Ädildienst noch zwei Ädilen (hohe Beamten) verrichtet: *P. Aelius Octavius* und *M. Aurelius Felix*. Außer diesen angeführten wurden in der Stadt noch drei Denkmäler entdeckt, an welchen Personen, die Ädilität verrichtet haben, erwähnt: *L. Menacius Priscus*, *Q. Selicius Albin*, *L. Sergius*, *L. Sergius Lepidus*, *Cnaeus Sergius*.

Die analysierten Denkmäler, an welchen die Ädilen in Pula erwähnt werden, zusammenfassend, kann man bemerken, daß nur eine kleine Zahl von Aufschriften, die über Beamtendienste und deren Träger in Pula sprechen, entdeckt wurden. Für den Zeitraum von fast sechshundert Jahren des römischen klassischen Stadtlebens sind sieben Denkmäler, errichtet vom I. Jh. v. Ch. bis zum III. Jh. n. Chr., eine sehr geringe Zahl. Daher gibt jeder neue Fund, wenn auch nur fragmentarisch, einen bedeutenden Beitrag in der Bereicherung der Erkenntnisse über Magistraturen in Pula, auf deren Grundlage man den Gesellschafts — und Rechtsstatus der Bevölkerung des römischen Pula vollständiger begreifen kann.